

Перепьолкін С. М.

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ВИНИКНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МИТНИХ ВІДНОСИН

Встановлення часу виникнення міжнародного права і періодизацію його історії відносять до найбільш складних проблем науки міжнародного права. Донині недостатньо дослідженими залишаються численні питання історії як загального міжнародного права, так і окремих його галузей. Зокрема, майже без уваги з боку науковців залишаються питання виникнення та розвитку в системі міжнародного права комплексу міжнародно-правових норм, що регулюють міжнародні митні відносини, під назвою «Міжнародне митне право».

Посилання на окремі події, факти, джерела міжнародно-правового регулювання міжнародних митних відносин можна зустріти у працях таких учених, як К. Г. Борисов, О. Д. Єршов, Д. Б. Левін, В. І. Лісовський, Л. М. Марков, В. В. Мицик, К. К. Сандровський, В. Г. Храбсков, В. М. Шумилов та ін. Майже одностайно вони пов'язують перші приклади виникнення міжнародно-правового регулювання міжнародних митних відносин із розвитком зовнішньої торгівлі.

Так, О. Д. Єршов, хоч і не вказує, коли саме міжнародні митні відносини стали предметом регулювання міжнародного права, зазначає наступне: «Виникнувши як система відносин з приводу регулювання торгово-обмінних процесів (спочатку – між обмеженим колом найближчих сусідів), митні відносини поступово ставали формою взаємодії прикордонних територій з питань організації зовнішньої торгівлі» (Єршов А. Д. Международные таможенные отношения. 2000, с. 17).

Відомий радянський науковець В. І. Лісовський, досліджуючи історію міжнародного торговельного права, також пов'язував появу перших міжнародних митних договорів із розвитком міжнародно-правового регулювання міжнародних торговельних відносин. Щодо цього він зазначав: «У XVI столітті розвиток міжнародної торгівлі сприяв виникненню та швидкому збільшенню кількості міждержавних договорів та угод у галузі зовнішньої торгівлі. ... Запекла боротьба буржуазних держав у зовнішній торгівлі (зокрема, в галузі митної політики, митного обкладення) спричиняла укладання угод з митних питань і в окремих випадках – укладання митних союзів. Як приклад, договір 1609 р. між Нідерландами й Іспанією передбачав, що їх піддані, торгуючи в цих країнах, не сплачуватимуть більших мит, ніж місцеві мешканці або інші іноземці, які підлягають найменшому обкладенню» (Международное торговое право : некоторые вопросы теории и практики : [сб. ст. / под ред. В. И. Лисовского]. 1979, с. 29, 33).

Аналогічної точки зору дотримувався і Д. Б. Левін. У праці «Історія міжнародного права» він зазначав: «У XVII столітті в торгівлі договори включаються митні питання, до того ж передбачається регулювання не лише загальнодержавних прикордонних мит, а й внутрішніх мит окремих провінцій та міст. ... У XVIII ст. уже укладаються спеціальні угоди з митних тарифів». Першою з найбільш відомих угод такого роду вчений називає англо-португальську угоду 1703 р., яку інколи ще називають Мессенською угодою про взаємні преференції в торгівлі між Англією та Португалією (Левин Д. Б. История международного права. 1962, с. 45).

Водночас в історії міжнародно-правового регулювання міжнародних торговельних, а разом із ними і міжнародних митних відносин, можна навести й інші приклади міждержавних договорів, укладання яких датується набагато раніше за XVI-XVII ст.

Поява більшості таких договорів безпосередньо залежали від результатів воєнних походів. До числа останніх можна віднести договори, укладені між Київською Руссю та Візантією у 911 р. (в окремих джерелах 907 р.) та 944 р. (941 р.), у змісті яких значної уваги надавалося вирішенню питань безмитної торгівлі.

Поряд з цим, існували й інші приклади міжнародно-правового регулювання митних і торговельних відносин, побудовані на рівності та обопільній зацікавленості договірних сторін. Одним з таких давніх прикладів авторський колектив монографії «Історія митної справи в Україні» пропонує вважати комплекс домовленостей між Спартокідами та афінським народом, датований IV ст. до н. е. З приводу цього, дослідники вказують наступне: «Предметом міжнародного права афінсько-боспорські митні відносини стали не пізніше самого початку IV ст. до н. е., коли між Афінською державою та правлячою династією Боспорської держави було укладено договір про взаємну ателію. Він був оформлений з одного боку едиктами – адміністративними розпорядженнями боспорських басилевсів, а з іншого – декретами, тобто постановами, а не законами афінських народних зборів» (Історія митної справи в Україні / [К. М. Колесников, О. В. Морозов, Г. М. Виноградов та ін.] ; за ред. П. В. Пашка, В. В. Ченцова. 2006, с 131).

Ми не заперечуємо існування й інших, не відомих нам фактів виникнення міжнародно-правового регулювання міжнародних митних відносин і у більш давні часи, бо у IV ст. до н. е. відповідна практика мала місце і між іншими учасниками міжнародних торговельних відносин. Разом з тим, встановити їх наявність нині є майже неможливим, бо як зазначають автори вищезгаданої монографії: «Відсутність інших джерел може пояснюватись як знищенням їх унаслідок плину часу, так і тим, що їх не було на практиці» (Історія митної справи в Україні / [К. М. Колесников, О. В. Морозов, Г. М. Виноградов та ін.] ; за ред. П. В. Пашка, В. В. Ченцова. 2006, с 130).

Таким чином, виникнення перших прикладів договірного міжнародно-правового регулювання міжнародних митних відносин можна із впевненістю датувати IV ст. до н. е., що є додатковим свідченням того, що вирішенню митних питань держави надавали важливого значення як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях на різних етапах розвитку людства.

Вищезазначене є лише першим кроком у вивченні історії виникнення та розвитку міжнародно-правового регулювання міжнародних митних відносин, що зумовлює необхідність здійснення подальших досліджень у відповідній галузі.

Чайковський Ю. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
кандидат юридичних наук*

ЄДНІСТЬ ЧИ ФРАГМЕНТАЦІЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА?

Останнім часом наука міжнародного права все частіше підіймає до дослідження питання фрагментації міжнародного права. Фрагментація стає предметом дослідження Комісії міжнародного права, присвячують свої праці авторитетні вітчизняні та іноземні вчені-міжнародники.

Вчені вказують на негативні і позитивні моменти фрагментації, причому більшість авторів шукають саме негатив у цьому об'єктивно існуючому явищі. Наше дослідження хтілось би зосередити на пошуку причин і підстав єдності міжнародного права, тим більше, що Комісія міжнародного права вказує на позитивні аспекти фрагментації. Наприклад, фрагментацію можна розглядати як свідчення життєздатності міжнародного права. Було також висловлено думку про те, що примноження норм, режимів та інститутів може зміцнити міжнародне право, це стосується також регіонального міжнародного права і установ. Увагу було привернуто до тієї обставини, що розширення сфери охоплення міжнародного права означає, що тепер міжнародне право охоплює ті області, які раніше перебували поза полем його зору. Є також переваги і в зростаючому розмаїтті голосів і поліцентричності міжнародного права (Фрагментация международного права: трудности, обусловленные диверсификацией и расширением сферы охвата международного права / Глава 9 Доклада Комиссии международного права на 54 сессии ГА ООН (29.04 – 7.06 и 22.07 – 16.08.2002 года) // <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2002/russian/chp9.pdf>). Тобто Комісія вивчає фрагментацію як даність і можна навіть зробити висновок про те, що фрагментація тільки зміцнює єдність міжнародного права у діалектичному розумінні.